

DOUĂ PERSPECTIVE ASUPRA INTELIGENȚEI ARTIFICIALE: TEODOR BACONSCHI ȘI PAUL DRAGOȘ ALIGICĂ

Autor: Redacția Syntopic | 19 ianuarie 2022

Cu ocazia celor două săptămâni dedicate temei inteligenței artificiale, redacția noastră a încercat să afle opinia unor personalități cu privire la modul în care apariția noilor tehnologii va modifica raportarea noastră la lume și chiar la însuși conceptul de „umanitate”. Domnii Paul Dragoș Aligică și Teodor Baconschi au acceptat provocarea de a răspunde întrebărilor noastre, lucru pentru care le mulțumim foarte mult!

1. Revoluția inteligenței artificiale a fost adesea calificată drept o a doua „revoluție industrială”. Sunteți de acord cu această etichetare și, dacă da, cum percepeți că a schimbat dezvoltarea sistemelor inteligente cursul dezvoltării sociale, economice, dar și culturale?

Paul Dragoș Aligică: Sigur că putem să o numim „a doua revoluție industrială” (deși termenul se aplică, în istoria economică evoluțiilor de la sfârșitul de secol XIX și industrializării chimiei, ca fază distinctă de prima revoluție industrială, cea bazată pe forța aburului și mecanică). Trecând peste această observație oarecum minoră, analogia cu Revoluția Industrială - *grosso modo* - ajută însă înțelegerii magnitudinii și mizei fenomenului în cauză. La fel cum ajută analogia cu cealaltă mare transformare avută în istoria umanității, și anume Revoluția Neolitică, când s-a făcut trecerea către civilizațiile agrare.

Comparația ajută în sensul că ne arată magnitudinea a ceea ce se întâmplă sub ochii noștri, în termeni de schimbare a cursului dezvoltării sociale, economice, dar și culturale, că să vă citez. E un mod de a spune că ne aflăm într-un moment de tranziție majoră, care e atât de specială că nu poate fi comparat decât cu celelalte două mari transformări din istoria umanității: de la sistemele pre-agrar la civilizațiile agrare și

apoi, de la civilizațiile agrare, tradiționale, la cele industriale. Trendurile specifice – inclusiv cel menționat de dvs. – sunt formidabile și bulversante pentru că arată cât de special, cât de important este ceea ce se întâmplă aici și acum în cursul vieților noastre, sub ochii noștri.

Deci da, analogia sau comparația este aptă și potențialul analitic este foarte mare. Dar momentan nu am făcut prea mare lucru cu ea dacă doar o menționăm. De gândit sistematic nu prea gândim în jurul ei... Sigur, e un început chiar și simpla menționare... Și vă felicit pentru asta. Este un prim pas important pe care îl faceți în contextul culturii și dezbaterii publice din România, unde – că tot veni vorba de comparații și analogii din trecut – principala preocupare intelectual-publicistică pare a fi poziționarea și rejucarea în regim de operetă intelectuală a marilor conflicte și dileme ideologice ale secolului XX. Poate că ar fi timpul să acceptăm și ipoteza că problemele cu care ne confruntăm azi sunt de o cu totul altă natură decât cele obsesiv subliniate și clamate de noi, atunci când ne agățăm de câteva episoade din istoria secolului XX, de parcă în ele ar sta cheia universală a istoriei universale. Așadar, în aceste condiții, simplul fapt de a atrage atenția că are loc ceva important aici, acum, în secolul XXI, în care se întâmplă să trăim, și că acest „ceva” are implicații majore asupra noastră ca indivizi și națiuni, este un imens pas înainte.

Teodor Baconschi: Noua „revoluție” este o etapă dintr-un proces istoric și cultural îndelungat: aș vorbi mai curând despre fazele uniform accelerate ale unei revoluții tehnico-științifice începută cu cinci secole în urmă. E, de fapt, procesul de zidire a omului în imanența lumii: cosmosul, în general, și Terra, în particular, constituie singurul „adăpost”, singura realitate cognoscibilă, căci e măsurabilă cu instrumente empirice. În acest proces, „orizontul” – ca linie imaginară mereu mobilă – devine surogatul transcendenței. De aici și paradoxul unei „nelimitări” care funcționează ca religie a științei: omul actual își închipuie că nu mai este – sau ar putea să nu mai fie – mărginit de finitudine, de realitatea răului și de faptul mortalității, ci doar de „posibilitățile” tehnice, mereu extinse, așadar nelimitate. Aici e paradoxul: să fii mărginit prin nelimitare. Nu ne mai raportăm la o lege naturală – adică la un „dat” universal și ireversibil –, ci la o dialectică a depășirii fără scop.

În acest context epistemic, dezvoltarea inteligenței artificiale (succesivă descoperirii energiei nucleare și cuceririi spațiului extra-terestru) este noul ax al noii utopii în care se complăce umanitatea (occidentală). Pentru moment, IA este produsul inteligenței cooperative specifică lui *homo sapiens*, iar ipoteza „singularității” (adică a momentului în care creația noastră devine autodeterminată și capabilă să adopte decizii anti-umane) rămâne un risc mai degrabă îndepărtat. Creierul uman continuă să fie cel mai complex obiect din universul observabil, însă – ca unitate individuală, concepută statistic sau selectată aleatoriu – el este deja depășit, să zicem, de Google (adică de cel mai complex suport al IA apărut până acum). Cred că, dacă dorim ca IA să nu marcheze – sau chiar să

determine - extincția rasei umane, avem interesul de a reinventa universal-umanul, respectiv un nou soclu antropologic pentru ansamblul cunoașterii la care avem acces. Mi-e limpede că aplicațiile deja curente ale IA (automatizarea/robotizarea sarcinilor repetitive din toate domeniile socio-economice, tehnica militară etc.) reprezintă doar începutul, sau vârful unui aisberg...

2. Transumanismul susține că abilitățile umane pot fi „extinse” cu ajutorul unor sisteme artificiale, care pot varia de la proteze pentru membre la sisteme de stocare a gândurilor după moarte. Există uman dincolo de corp și pot sistemele inteligente constitui extensii ale sale?

Paul Dragoș Aligică: Înainte de a ne aventura să dăm un răspuns direct la întrebarea dumneavoastră - lucru pe care eu evident nu-l voi face - vreau să atrag atenția - să insist - asupra întrebării în sine. Dacă stăm o secundă și analizăm întrebarea „Există uman dincolo de corp?” în contextul ei și ne uităm la presupuzițiile și implicațiile ei, nu putem să evităm senzația că, cel puțin din punct de vedere intelectual, ne aflăm pe marginea unui abis. Și - ca să reiau ceea ce poate că este o platitudine deja, dar îmi e la îndemână și oricum nimeni nu a fost ostracizat intelectual în ziua de azi pentru vehicularea unor platitudini care sună bine - noi privim în abis și abisul ne întoarce privirea și privește în noi.

Ați ilustrat cu întrebarea de mai sus exact ceea ce sugeram când spuneam cât de special este momentul pe care îl trăim. Simplul fapt că putem să formulăm cu legitimitate o astfel de întrebare este un semnal - sau, dacă vreți, un simptom. Și încă ceva: cu întrebări de felul ăsta vedem totodată într-o manieră foarte concretă cât de vagă este frontiera dintre știință, filozofie și teologie și cât de relevante sunt, de fapt, ultimele două. Fără ele, prima este doar premisă pentru o loterie existențială, evoluționistă și tehnologică.

Teodor Baconschi: Poate că nu trebuie să ne întrebăm dacă există uman dincolo de corpul nostru (ca dat biologic evolutiv), ci dacă omul mai rămâne uman *în contextul unei demiurgii amorale*. Noile orizonturi despre care pomeneam vor prelungi viața indivizilor (a tuturor, sau doar a celor 1% care dețin 80% din „bogăția” lumii?), așa cum vor degaja un timp liber uriaș - care devine prin el însuși o problemă politică imensă - dar tot ele conțin un potențial distopic înfricoșător: este prelungirea indefinită a vieții umane din cadrul terestru (sau chiar într-o colonie extra-terestră) un ideal paradisiac sau un coșmar terifiant? În orice scenariu, fericirea și împlinirea vieții umane nu se pot dispensa de un sens transcendent, de un dincolo de stele, de o dimensiune spirituală, care nu e construită, ci dăruită. Faptul că omul occidental post-modern a trecut în masă de la deism, la agnosticism, este doar un interstițiu episodic din devenirea lui *homo religiosus*: faptul definitiv al imposibilității de a demonstra inexistența lui Dumnezeu va

provoca, pe termen mai lung, o întoarcere năvalnică a nevoii de a face experiența sacrului. Urmașii noștri vor realiza atunci că maimuțărirea lui Dumnezeu - să zicem prin refugiul în „metavers” - nu corespunde „programului” divin și nici nu poate epuiza misterul libertății umane. Abolirea completă a metafizicului e un obiectiv irealizabil. Nevoia fundamentală de sens (deci de finalitate, de așteptare eshatologică) se va reformula printr-o nouă gramatică a faptului religios. Nu știm, printre multe lucruri pe care le ignorăm, care va fi prețul pe care umanitatea îl va avea de plătit pentru a reveni la condiția ei autentică.

3. Atribuirea calificativului „inteligent” unor sisteme artificiale aduce în discuție problema drepturilor, pe care, până de curând, nu le puteam privi decât conjugate cu natura ființelor umane sau cea a animalelor. Vor avea nevoie - sau au deja - mecanismele ce posedă inteligență artificială de drepturi?

Paul Dragoș Aligică: Când este vorba doar de inteligență artificială propriu-zisă, deci sistemele expert de care suntem înconjurați în momentul de față, cred că lucrurile sunt deja rezolvate. Răspunsul a fost de la bun început „nu” și așa va rămâne. Când vine însă vorba despre o „inteligență artificială generală”, adică o formă de inteligență artificială care să poată trece testul Turing și să aibă proprietățile polimorfe și multifacetate ale inteligenței umane naturale, avem într-adevăr din nou o problemă filozofică teologică și morală de rezolvat.

Iar întrebarea care se pune este cât de pregătiți suntem pentru a rezolva acest tip de probleme. Și nu vorbim aici doar de probleme ridicate de inteligența artificială. Toate provocările ridicate de revoluția tehnologică și instituțională au, în acest moment, un regim similar de profunzime și de relevanță. Iar noi suntem momentan descoperiți, prinși nepregătiți, în fața tuturor... Pentru că până să vă dau eu sau altcineva un punct de vedere cu privire la o soluție, ar trebui să vedem ce instrumente conceptuale, filozofice, teoretice, ce modalități de abordare etice și pragmatice avem la îndemână, ca să ne mobilizăm ca societate și ca indivizi pentru a da răspunsuri. Din asta se vede că sarcina noastră în acest moment este crearea acestor capacități intelectuale, precum și întărirea resurselor de caracter uman necesare aplicării lor.

Iată de ce consider că ceea ce faceți acum, în contextul culturii și discuției publice intelectuale din spațiul românesc, este de o importanță capitală. Încercați să treziți publicul educat și să îl faceți să înțeleagă că, dacă ne uităm în jur pe fereastra trenului istoriei, acesta a intrat deja cu noi cu toți - blocați mental așa cum suntem în universul depășit al secolului XX - într-un teritoriu total nou, cu un peisaj straniu și nemaivăzut, plin de pericole și incertitudini fără precedent în istoria umanității.

Teodor Baconski: Omul rămâne o ființă sub Lege. După apariția arsenalelor nucleare,

a fost nevoie de Tratatul de Non-proliferație. Cucerirea spațiului a codificat un drept al spațiului. E de presupus că vom avea nevoie de o etică a relației cu formele tot mai evoluat ale IA, mai ales dacă ele vor prelua de la noi și o anumită inteligență emoțională. Nu știu totuși dacă vom fi nevoiți să le acordăm drepturi - pentru că ele, chiar dacă fuziunea bio-tehnologică are o perspectivă, nu fac parte din logica vieții. Întrucât am comparat apariția formelor sofisticate de IA cu o joacă a omului de-a Dumnezeu, mai firesc ar fi să le impunem un Decalog...

Imagine: Pixabay